

El llibre de l'estiu

Tove Jansson

Traducció de Montserrat Vallvé Viladoms

Narratives

Angle Editorial

«Pocs llibres des de Robinson Crusoe han evocat la joia de viure en una illa amb tanta força com aquest.» — *The Observer*

«Tove Jansson era un geni. Aquesta és una novel·la meravellosa, preciosa i intel·ligent, i també molt divertida.» — Philip Pullman

«Certa subtileza poètica, humor àcid i un immens amor per la natura són obvis al llarg de l'obra. El llibre és tan tendre i tan evocatiu com una pel·lícula de Miyazaki.» — *Time Out New York*

«Excèntrica, divertida, intel·ligent, plena d'alegries i petites aventures. Aquest és un llibre per la vida.» — Esther Freud

«L'escriptura de Jansson és un parany màgic, les seves frases són simples i carregades d'intenció; la novel·la s'assembla a mirar a través d'aigua clara i veure, de cop, el fons.»
— Ali Smith, *The Guardian*

«Una novel·la atemporal sobre el meravellós vincle que uneix una nena de dol per la seva mare amb la seva àvia entremaliada» — *La Presse*

«La prosa clara de Jansson —capaç de fer-nos sentir sense ser sentimental— conté multituds. *El llibre de l'estiu* és lluminós però dens; és prou prim per llegir-lo en un dia però conté un món sencer.» — *Powell's Books*

«*El llibre de l'estiu* és pur encant. Els moviments de les mareas i el vent i els bots i els insectes tenen més importància per al nostre narrador que el desenvolupament de la història. I la profunda serenor de l'escenari ens permet sentir la implacable i irònica tendresa de Jansson.» — *The Millions*

El llibre de l'estiu

Narratives
132

Títol original: *Sommarboken*
First published by Schildts Förlags Ab, Finland.
All rights reserved

© 1972 Tove Jansson

© Montserrat Vallvé Viladoms, per la traducció

La portada reproduceix la il·lustració de Tove Jansson
per a l'edició original.

Angle Editorial va publicar per primera vegada aquesta
traducció a la col·lecció Narratives el juny de 2004.
Els editors van rebre un ajut de la Institució
de les Lletres Catalanes.

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B / 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: maig de 2021
ISBN: 978-84-18197-76-5
DL B 8092-2021

Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

El llibre de l'estiu

Tove Jansson

Traducció de
Montserrat Vallvé Viladoms

Angle Editorial

Taula

El bany del matí	9
La claror de la lluna	13
El bosc màgic	15
L'ànec clac-clac	21
Berenice	27
El prat	37
El joc de Venècia	43
Calma total	51
El gat	59
La cova	67
La carretera	73
Sant Joan	77
La tenda de campanya	87
El veí	95
La bata d'estar per casa	109
L'enorme salsitxa de plàstic	119
El vaixell dels bandits	131
La visita	137
Cucs de terra i altres bestioles	147
La tempesta de la Sophia	157
El dia perillós	169
Agost	177

El bany del matí

Era primera hora del matí d'un calorós dia de juliol, i a la nit havia plogut. De la roca pelada, en sortia una boirina. La molsa i les clivelles estaven plenes d'humitat, i els colors s'havien enfosquit. Sota el porxo, la vegetació era com un bosc tropical, envoltada encara per les ombres que quedaven de la nit, amb tot de frondoses fulles i atapeïdes flors que havia de vigilar de no trencar mentre buscava aquí i allà. Es tapava la boca amb una mà, i sempre tenia por de perdre l'equilibri.

—¿Què fas? —va preguntar la petita Sophia.

—Res —va respondre la seva àvia—. Bé, sí —va afegir, tota enrabiada—,estic buscant la dentadura postissa.

La nena va baixar del porxo i va preguntar, amb to seriós:

—¿On l'has perdut?

—Per aquí —va dir l'àvia—. Era allà i em va caure en algun lloc entre les peònies.

Totes dues es van posar a buscar-la.

—Deixa'm fer a mi —va dir la Sophia—. Tu gairebé no t'aguantes. Va, surt del mig.

La Sophia es va esmunyir sota les flors que cobrien el jardí i va començar a arrossegar-se entre les verdes tiges. Allà sota, en aquell lloc que era com prohibit, s'hi estava molt bé, sobre la terra tova i negra. I allà hi va trobar les dents, blanques i roses, una boca plena de dents velles.

—Ja la tinc! —va cridar la nena, alçant-se—. Posa-te-la.

—Però tu no has de mirar —va dir l'àvia—. Això és molt íntim.

La Sophia es va amagar la dentadura darrere l'esquena.

—Jo vull mirar —va dir.

Llavors la seva àvia es va posar les dents d'una revolada, amb un sorollet sec, ràpidament, i la Sophia no hi va tenir res a dir.

—¿Quan et moriràs? —va preguntar-li la nena.

—Aviat —l'àvia va respondre—, però això no és cosa teva.

—¿Per què? —va preguntar la neta.

L'àvia no va contestar. Es dirigia cap a la roca i, després, cap al penya-segat.

—Allà està prohibit anar-hi! —va cridar la Sophia.

—Ja ho sé —va respondre l'àvia, amb menyspreu—. Ni tu ni jo no podem anar al penya-segat, però de totes maneres ara hi anirem perquè el teu pare està dormint i no se n'assabentarà.

Van començar a caminar per damunt la roca. La molsa relliscava. El sol ja s'havia alçat força i ara tot era ple de boira, com si fumegés. Una boirina brillant i tèbia cobria l'illa sencera, i tot plegat feia molt bonic.

—¿Faran un forat? —va preguntar la nena afablement.

—Sí —va respondre l'àvia—. Un forat molt gran. —I va afegir amb sornegueria—: Tan gran que hi cabrem tots.

—¿Per què? —va preguntar la nena.

Però van seguir caminant en silenci cap al promontori.

—Tan lluny jo no hi havia vingut mai —va dir la Sophia—. ¿I tu?

—No —va respondre la seva àvia.

Van arribar fins al promontori, allà on la roca descenia cap a sota l'aigua, cap a feixes més i més fosques; cada tros que davallava cap a la foscor tenia un rivet de flocs d'algues de color verd clar que es gronxaven al ritme de les onades.

—Em vull banyar —va dir la nena, esperant una resposta negativa, però no n'hi va haver cap.

Llavors es va anar traient la roba a poc a poc i amb por. La gent que et deixa fer el que vols no és de fiar. Va ficar els peus a l'aigua i va dir:

—Està freda!

—És clar que està freda —va dir l'àvia, amb el pensament en un altre lloc—. ¿Què et pensaves?

La nena s'hi va endinsar una mica més, fins que l'aigua li va arribar a la cintura, i es va quedar quieta, impacient.

—Va, neda —li va dir la seva àvia—, que tu ja en saps, de nedar.

«Aquí hi ha massa fondària», va pensar la Sophia. «No es recorda que si no toco de peus a terra només nedo si hi ha algú al meu costat.» I per això va sortir de l'aigua, es va asseure a la roca i va comentar:

—Avui segur que farà un bon dia.

El sol ja havia arribat bastant amunt. Tota l'illa resplendia, i el mar, i l'aire era molt lleuger.

—Jo sé capbussar-me —va dir la Sophia—. ¿Tu saps què se sent, quan et capbusses?

—És clar que ho sé —li respongué l'àvia—. Ho deixes anar tot, agafes embranzida i et capbusses. Notes les fosques algues que et freguen les cames, i l'aigua és transparent, com més amunt més lluminosa, i hi ha bombolles. Llisques. Aguantes la respiració i llisques i et gires i tires amunt, et deixes portar amunt i treus l'aire. I després flotes. No fas res més que això: flotar.

—I tota l'estona amb els ulls oberts —va dir la Sophia.

—És clar. No hi ha ningú que es capbussi amb els ulls tancats.

—¿Tu t'ho creuries, que jo sé capbussar-me, sense que t'ho demostris? —va preguntar la nena.

—Sí que et crec, sí —li va respondre l'àvia—. Va, vesteix-te i anem a casa abans que el teu pare es desperti.

Es tornava a sentir cansada.

«Quan arribem a casa», va pensar, «em sembla que me n'aniré a dormir una estona. I m'he de recordar de dir-li que a aquesta nena encara li fa por l'aigua quan no toca a terra.»

La claror de la lluna

Un dia d'abril que hi havia lluna plena el gel cobria tot el mar. La Sophia es va despertar i de seguida es va recordar que havien tornat a l'illa i que tenia un llit per a ella sola perquè la seva mare era morta. A l'estufa encara hi havia el foc encès i les flames vacil·laven al sostre, on hi havia les botes penjades perquè s'eixuguessin. En saltar del llit, va trobar el terra molt fred. Va mirar per la finestra.

El gel era negre, i al mig hi va veure la porteta oberta de l'estufa i el foc que hi cremava —de fet, el que va veure van ser dues portetes, una al costat de l'altra—. A la segona finestra, l'estufa cremava sota el terra, i per la tercera finestra va veure tota l'habitació reflectida dues vegades: baguls i arques i caixes amb les tapes obertes, plens de molsa i de neu i d'herba seca; tot estava obert sobre un fons negre com el carbó. Després va veure dos nens asseguts a la roca, i a través d'ells creixia un server; darrere seu, el cel era d'un blau molt fosc.

Es va estirar al llit i es va quedar mirant el foc que ballava al sostre. Mentrestant, l'illa s'anava acostant a la

casa, cada cop més. Dormien en un prat al costat de l'aigua, amb taques de neu sobre la flassada, i sota seu el gel s'anava tornant fosc i va començar a esmunyir-se. Lentament es va anar obrint una mena de canal a terra, i tot el seu equipatge va anar a parar a un camí que anava obrint la claror de la lluna. Totes les maletes estaven obertes i plenes de fosc i de molsa, i mai més no en va tornar cap.

La Sophia va treure la mà i, molt suaument, va estirar-li la trena a la seva àvia. L'àvia es va despertar de seguida.

—Escolta —va xiuxiuejar la Sophia—, he vist dos focs a la finestra. ¿Per què n'hi havia dos, i no només un?

L'àvia s'ho va rumiar una mica i va respondre:

—Perquè tenim les finestres amb vidre doble.

Al cap d'una estona, la Sophia va preguntar:

—¿N'estàs segura, que la porta està tancada?

—Està oberta —va respondre la seva àvia—. Sempre ho està. Però pots dormir tranquil·la.

La Sophia es va arraulir sota la flassada. Va deixar que tota l'illa llisqués per sobre el gel i que arribés a l'horitzó. I just abans d'adormir-se, el seu pare es va llevar i va posar més llenya a l'estufa.

El bosc màgic

A la part de l'illa que donava a mar obert, darrere el turó, hi havia una zona de bosc mort. Era aquí on el vent bufava amb més força i on durant centenars d'anys el bosc havia intentat créixer, malgrat els temporals de vent; per això el bosc havia adquirit un aspecte molt especial. Si el miraves des d'una barca, semblava ben bé que els arbres s'estressin per fugir del vent; s'ajupien i s'entortolligaven, i molts gairebé s'arrossegaven per terra. Amb el temps, els troncs es van anar trencant o podrint i s'enfonsaven. Els arbres morts aguantaven o aixafaven els que de dalt encara eren verds. Junts formaven una massa embullada de voluntat tossuda. El terra, cobert d'agulles marronoses, brillava, excepte allà on els avets havien decidit arrossegarse en lloc d'estar-se drets; la seva verdor creixia amb una mena de furor exuberant, humit i lluent com en una selva.

A aquest bosc li deien «el bosc màgic». Havia anat agafant forma a poc a poc i amb molt d'esforç, de manera que l'equilibri entre la supervivència i l'extinció era tan

fràgil que qualsevol canvi, per petit que fos, era impensable. Obrir-hi una clariana o separar els troncs que s'havien entortolligat podia provocar la mort del bosc màgic. L'aigua de la bassa no es podia canalitzar, i tampoc no es podia plantar res darrere l'espès mur d'arbres protector. Molt endins, sota les bardisses, en unes cavitats permanentment fosques, hi vivien ocells i petites bestioles. Quan feia bo es podia sentir un remoreig d'ales o un ràpid trepig de potes, però aquests animalons no es deixaven veure mai.

Al començament d'estar-se a l'illa, la família va intentar que el bosc màgic fos un lloc més sinistre que no era. Recollien soques i matolls de ginebre secs a les illes del voltant i els portaven en barca a la seva illa. Entre els que arribaven a l'illa hi havia fantàstics exemplars de blanca bellesa desfigurada per la intempèrie. Els van portar per tota l'illa i van obrir camins amples i nets per poder-los arrossegar fins al lloc on havien de ser. L'àvia pensava que allò no sortiria bé, però no deia res. El que feia era netejar la barca i esperar-se fins que els altres es cansaven del bosc màgic, i llavors hi anava ella sola. Caminava ajupida per davant de la bassa i de les falgueres, i quan se'n cansava s'estirava a terra i mirava enlaire, per entre l'enreixat que formaven branquetes i líquens grisos. Quan els altres li preguntaven on havia estat, ella responia que potser s'havia quedat adormida una estoneta en algun lloc.

Darrere el bosc màgic l'illa era un parc bell i ordenat, del qual es netejava fins a l'última branqueta. La terra es xopava de l'aigua de la pluja, i només es podia caminar

per estrets viaranys per creuar-la d'extrem a extrem i arribar a la platja. Només els pagesos i els estiuejants trepitgen la molsa, i això és perquè no entenen, per més que els ho diguis, que la molsa és el més delicat que hi ha. Si la trepitges una vegada, la molsa es torna a aixecar quan plou una mica, però la segona vegada ja no s'aixeca. I la tercera vegada que la trepitges es mor. Amb els èiders passa el mateix: la tercera vegada que els fas fora del niu, ja no hi tornen mai més. Al juliol, la molsa solia embellir-se amb unes herbes lleugeres i de tiges altes. Les flors s'obrien exactament a la mateixa distància de terra i es gronxaven amb el vent com als prats de l'interior del país. Llavors tota l'illa quedava coberta per un vel imbuït de calor, gairebé invisible, que desapareixia al cap d'una setmana. Res no podia causar una sensació més forta de lloc verge i salvatge.

L'àvia anava al bosc màgic per asseure-s'hi o per esculpir animals imaginaris. Fets amb branques i trossos de fusta, els dotava de potes i de cara, però el rostre només els el suggeria, sense fer-hi gaires detalls. Aquests animals conservaven la seva ànima de fusta, i les curvatures del llom i de les potes tenien la mateixa forma incomprendible del lloc on havien sortit, com si fossin una part del bosc que es podria. De vegades, l'àvia els tallava directament d'una soca o d'un tronc.

D'animals de fusta, cada vegada en tenia més. N'hi havia d'enganxats als arbres o amb les potes penjant a banda i banda d'una branca; d'altres descansaven recolzats als troncs o colgats a terra, i encara d'altres s'enfonsaven als

aiguamolls amb els braços oberts o dormien tranquil·lament arraulits prop d'unes arrels. De vegades només se'n veia el perfil al fons del bosc, i altres vegades en grups de dos o tres es barallaven o s'abraçaven. L'àvia solament feia servir fusta vella que ja havia agafat forma, i només escollia la fusta que expressava el que ella volia dir.

Una vegada va trobar una enorme vèrtebra de color blanc a la sorra. Era massa dura per treballar-la, però li va semblar tan bonica que no podia ser-ho més, i per això la va deixar al bosc màgic tal com era. Va trobar més ossos, blancs o grisosos, polits pel mar i abandonats després a la platja.

—¿Què fas? —va preguntar la Sophia.

—Jugo —va respondre l'àvia.

La Sophia es va endinsar al bosc i va veure tot el que havia fet la seva àvia.

—¿Que és una exposició, això? —va preguntar la Sophia.

Però l'àvia li va respondre que el que feia no tenia res a veure amb l'escultura, que l'escultura era tota una altra cosa.

Juntes van començar a buscar ossos a les platges. Això de buscar i col·leccionar qualsevol cosa és quelcom ben especial, perquè si ho fas no veus res més que el que busques. Si vas a buscar nabius vermells, només veus coses vermelles pertot arreu, i si busques ossos, només veus el que és blanc, vagis on vagis. De vegades són prims com una agulla, extremadament fins i fràgils, i s'han de transportar amb molta cura. Altres vegades, en canvi, són fèmurs robustos o gàbies de costelles enterrades a la sorra

com les quadernes d'un vaixell víctima d'un naufragi. Adopten milers de formes i cadascun té la seva pròpia estructura.

La Sophia i la seva àvia portaven tot el que trobaven al bosc màgic. Normalment hi anaven al capvespre. Sota els arbres, el terra quedava decorat amb formes arabesques de color blanc, com un llenguatge de signes; i quan el dibuix ja estava acabat, s'asseien a xerrar una mica i escoltaven els sorolls que feien els ocells quan es movien enmig de les bardisses. Una vegada van veure un gall de bosc arrencar el vol, i una altra vegada, un mussol molt petit. Era dalt d'una branca i només se li veia la silueta retallada al cel del capvespre. Aquell era el primer mussol que veien a l'illa.

Un dia al matí, la Sophia va trobar el crani d'un animal molt gran; estava molt ben conservat, i l'havia trobat ella sola. A l'àvia li va semblar que era el crani d'una foca. El van amagar dins una cistella i van esperar que es fes fosc. Aquell dia la posta de sol només tenia tons vermells, i la llum queia damunt l'illa il·luminant-ho tot de tal manera que fins i tot el terra era de color vermell. Van deixar el crani al bosc màgic, que hi lluia amb totes les dents blanques.

De cop i volta, la Sophia es va posar a cridar.

—Treu-lo d'aquí! —va cridar—. Treu-lo d'aquí!

L'àvia la va abraçar de seguida i se la va asseure a la falda, però no va dir res, perquè li va semblar que era millor així. Al cap d'una estona, la Sophia ja s'havia adormit, i mentrestant l'àvia s'estava allà, asseguda, pensant que se-

ria bonic construir a la platja una caseta amb capses de mistos i posar-hi unes quantes nabineres darrere. També se li va acudir que s'hi podia fer un embarcador, i que el paper de plata quedaria bé per simular unes finestres.

Amb el temps, els animals de fusta van anar desapareixent del bosc. Les formes arabesques van quedar colgades a terra i es van anar cobrint de molsa verda, i els arbres encara es van anar abraçant més a mesura que el temps passava. Molt sovint, quan es feia fosc, l'àvia se n'anava al bosc màgic tota sola. Però durant el dia s'asseia a l'escala del porxo i feia vaixells amb trossos d'escorça.